

Çanakkale Muharebeleri'nde 25. Piyade Alayı'nın Faaliyetleri ve Bir Bölük Komutanı'nın Not Defteri Üzerine Kısa Bir Değerlendirme

Burhan SAYILIR*

Özet

Çanakkale Muharebelerinde muharebenin başından sonuna kadar cephede yer alan alaylardan birisi de 25. Piyade Alayı'dır. Seferberlik ilan edildiğinde 25. Piyade Alayı Anadolu yakasında Halileli-İntepe-Kumkale bölgelerinde dağınık bir şekilde konuşlu idi. 25/26 Mart 1915 gecesi alay Eceabat'a geçmiş ve Kabatepe bölgesinde görevlendirilmiştir. Bu bölgeye yerleşen 2. Taburun bölüklerinden birisi de 5. Bölük idi. Daha sonra 25. Piyade Alayı birlikleri Seddülbahir bölgesindeki muharebelere de katılmışlardır. Bölük komutanı Yüzbaşı Emin Efendi'nin tuttuğu defterde bölüğün konuş-kuruluşu, subay sayıları, tüfek, kasatura sayıları gibi bilgileri verilmiştir. Harp ceridesi tutulması yöntemi ile tutulmuş olan defter seferberlik ilanından bölüğün cepheden ayrılışına kadar geçen süreçte yaşananları kapsamaktadır. Defterin bölük komutanı Emin Efendi'ye ait olduğunu defterin içinde geçen ifadelerden ve bazı bilgilerden anlamak mümkün olmuştur. Defterler bir günlük gibi tutulmuşsa da genel olarak komuta kademesindeki bütün subayların tuttuğu defterlerde olduğu gibi alaydan gelen yazıların kopyalarını da görmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: 25. Piyade Alayı, Çanakkale Muharebeleri, Emin Efendi, Kumkale, Seddülbahir

* Anadolu Üniversitesi/Eskişehir/Türkiye, burhansayilir@anadolu.edu.tr

25th Infantry Regiment in the Battles of Çanakkale and Notebook of a Troop Commander A Brief Assessment on

Abstract

One of the regiments that took place in the front from the beginning to the end of the Battle of Gallipoli is the 25th Infantry Regiment. When the mobilization was declared, the 25th Infantry Regiment was scattered in the Halileli-İntepe-Kumkale regions on the Anatolian side. On the night of 25/26 March 1915, the regiment was transferred to Eceabat and was assigned in the Kabatepe region. One of the troops of the 2nd Battalion that settled in this area was the 5th Company. Later, 25th Infantry Regiment troops also participated in battles in the Seddülbahir area. In the book kept by Captain Emin Efendi, the commander of the company, information such as the location and establishment of the company, the number of officers, rifles, bayonets was given. The book, which is kept by the method of keeping the war journal, covers the events from the declaration of mobilization to the departure of the company from the front. It has been possible to understand from the statements and some information in the notebook that the notebook belongs to the company commander Emin Efendi. Although it is kept like a diary in general, it is possible to see copies of the writings from the regiment, as in the notebooks kept by all officers at the command level.

Key Words: 25th Infantry Regiment, Gallipoli Battles, Emin Efendi, Kumkale, Seddülbahir

Bu çalışmada 25. Piyade Alayı'nın kısa bir tarihçesi verilerek, 25. Piyade Alayı'nın 2. Taburu'nun 5. Bölük Komutanı Yüzbaşı Emin Efendi Efendi'nin tuttuğu not defterindeki bilgiler alayın ve bölüğün muharebe sırasındaki durumuna değinilecektir.

Çanakkale Muharebelerinde 25. Piyade Alayı

25. Piyade Alayı Birinci Dünya Savaşı seferberliği sırasındaki 3. Kolordu'ya bağlı 9. Tümen kuruluşundaydı ve üç piyade taburu ve bir ağır makineli tüfek bölüğünden ibaretti. Alayın mevcudu 60 subay, 3049 erdi. Ayrıca 3152 tüfek, 314 hayvan şeklindeydi. Alay 31 Temmuz 1914'te başladığı seferberlik hazırlıklarını 13 Ağustos 1914 tarihinde tamamladı.¹ 25. Piyade Alayı'nın Çanakkale Muharebeleri sırasındaki komuta kadrosu ve subay mevcudu aşağıdaki tabloda verilmiştir.²

25. Piyade Alayı				
Ünvan	Rütbe	Adı	Baba Adı	Memleketi
Komutan	Binbaşı/ Kaymakam	İrfan		
	Binbaşı	Ali Nail	İsmail	İstanbul
Muavin	Binbaşı	Servet	Hüsnü Paşa	Fatih
Yaver	Üsteğmen	Kemal	Hasan	Edirne
1. Tabur				
Komutan	Binbaşı	Adil	Fazıl Paşa	Beşiktaş
İşe Subayı	Üsteğmen	Nuri	İbrahim	Tabaklar
1. Bölük				
Komutan	-	-	-	-
	Üsteğmen	Zeki	Hayrettin	Karasu
	Teğmen	Ömer Fevzi	Habip	İstanbul
2. Bölük				
Komutan	Yüzbaşı	Suphi	Asım	Aksaray
	Üsteğmen	Şefik	Hasan	Samsun
	Teğmen	Hasan	Mustafa	Bartın
3. Bölük				
Komutan	Yüzbaşı	Nuri	Lütfi	Kırklareli
	Üsteğmen	Faik	Hasan	Bağlarbaşı

1 25. Piyade Alayı Tarihçesi, s. 6.

2 Burhan Sayılır, Yüzbaşı Hüseyin Hüsnü Efendi'nin Çanakkale Muharebeleri Günlüğü, İstanbul, 2015, s. 149.

25. Piyade Alayı				
Ünvan	Rütbe	Adı	Baba Adı	Memleketi
	Teğmen	İsmail Hakkı	Şevki	
2. Tabur				
Komutan	Binbaşı	Mehmet Ali	Kemal	İstanbul
Tabip	Kıdemli Yüzbaşı	Mehmet Sıtkı	Muharrem	Manastır
İaşe Subayı	Üsteğmen	Mehmet	Mehmet	Kastamonu
5. Bölük				
Komutan	Yüzbaşı	Emin	Abdullah	Beşiktaş
	Üsteğmen	Haydar	Mustafa	Gelibolu
	Teğmen	Halil	Hasan	Erzincan
	Teğmen	Celal Hadi	Mehmet	Edirne
6. Bölük				
Komutan	Yüzbaşı	Ahmet Muhtar	Mehmet	
	Üsteğmen	Abdullah	Ahmet	Çankırı
	Teğmen	Osman		Hayrabolu
7. Bölük				
Komutan	Yüzbaşı	Abdulkadir	Mehmet	İdlib?
	Üsteğmen	Asım	Süleyman	Kasımapaşa
	Teğmen	Hasan	Osman	Gelibolu
	Teğmen	Hurşit	Ahmet	Söğüt
3. Tabur				
Komutan	Binbaşı	Mehmet Şevki	Selim	Eskihamam
Tabip	Yüzbaşı	Ahmet Yakup	Seyit	Van
İaşe Subayı	Üsteğmen	Yusuf Ziya	Hasan	Kastamonu
Tabur İmamı	İmam	Mehmet Üryan	Halil	Kudüs
9. Bölük				
Komutan	Yüzbaşı	Hüseyin Hüsnü	Ahmet	Selanik
	Üsteğmen	Galip	Mehmet Nuri	Saraçhane
	Teğmen	Gazi	Cemal	Çorum
	Teğmen	Mehmet Necip	Muhtar	Girit
10. Bölük				
Komutan	Yüzbaşı	Ali Şevki	Fahri	Selanik
	Üsteğmen	Arif	İbrahim	

25. Piyade Alayı				
Ünvan	Rütbe	Adı	Baba Adı	Memleketi
	Teğmen	Mehmet	Ali	Ankara
11. Bölük				
Komutan	Yüzbaşı	Hasan	Mehmet	Yenibahçe
	Üsteğmen	Mehmet Enver	Mazlum	Bursa
	Teğmen	İbrahim	Salih	K. Mustafa Paşa
Alay Erkânı				
	Yüzbaşı	Kemal	Ahmet	K. Mustafa Paşa
	Yüzbaşı	Ahmet Münir	Süleyman	
	Yüzbaşı	Hüseyin	İbrahim	Ankara
	Üsteğmen	Haydar	Mustafa	Gelibolu
	Teğmen	Ahmet	Osman	Prizren
Makineli Tüfek Bölüğü				
Komutan	Yüzbaşı	Ahmet Tevfik	Hüseyin	Manastır
	Üsteğmen	Fuat	Abdurrahman	Beylerbeyi
	Teğmen	Nuri	Mustafa Sabri	Manastır

Tablo 1: Çanakkale Savaşları sırasında 25. Piyade Alayı komuta kadrosu

25. Piyade Alayı'nın Çanakkale Kara Muharebeleri'nin başlangıcına kadarki görevi Anadolu tarafında Yeniköy'den-Çanakkale merkeze kadar olan bölgelerde gözetleme yapmaktı. 19 Ağustos 1914'te alayın Bayramiç, Biga ve Ayvacık'a gönderilen müfreze birlikleri hariç olmak üzere tümen ihtiyatı olarak hazır bulunmaları istenmiştir. Alay 10 Eylül tarihine kadar Kepez Ordugâhında eğitimlerine devam etmiştir. Bu tarihte 25. Piyade Alayı Komutanı aynı zaman da Bölge Komutanlığı'na atanmıştır. Bu arada alayın bir bölüğü de Müstahkem Mevki Komutanlığı emrinde, bir bölüğü de 9. Tümen Komutanlığı emrinde Çanakkale'de bırakılmıştır. Kasım ayı ortalarında tümen emri uyarınca 25. Piyade Alayı Kumkale'den Eski İstanbul Burnu'na kadar sahil kısmını örtme görevi için Üvecik-Kumburnu-Geyikli-Mecidiye-Mahmudiye bölgelerinde konuşlanmıştır. Bu gözetleme ve örtme görevi şubat ayının sonlarına kadar devam etmiştir.³

İtilaf Devletleri 4 Mart 1915'te Gelibolu Yarımadası'nda Seddülbahir'e Anadolu Yarımadası'nda da Kumkale'ye birer müfreze çıkarmışlardır. Bu müfrezelere Türk askerleri tarafından derhal karşı koyulmuştur. Seddülbahir'deki karşı koyuşta

3 25. Piyade Alayı Tarihçesi, s. 7; 2. Nolu Defter, s. 5-6.

Bigalı Mehmet Çavuş'un kahramanlığı öne çıkmıştır. Kumkale'de ise karaya çıkan İtilaf askerleri karşısına 25. Piyade Alayı'nın 2. Tabur bölükleri çıkmıştır. Şiddetli çatışmaların yaşandığı bu çıkarma İtilaf askerlerinin sandallarına binip kaçmaları son bulmuştur. Ancak İtilaf donanmasının Kumkale Köyü'nü yoğun bombardıman altına alması köyde yangınların çıkmasına neden olmuştur.⁴

Mart ayının sonuna doğru üç alaylı (25., 26., 27.) 9. Tümen çok geniş bir alanda gözetleme görevi ile görevlendirilmiştir. Gözetleme hattı Ece Limanı-Seddülbahir-Kerevizdere-Morto Limanı hattında olup oldukça uzun bir hattı. Tümen aynı zamanda Eceabat bölgesi komutanlığını da deruhte etmiştir. Bu yeni durum üzerine tümen 25 Mart 1915'te bir emir yayımlayarak 25. Piyade Alayı'nın Eceabat'a geçmesini emretmiştir. Bu emir üzerine alay Eceabat'a nakli tamamlamıştır. Kabatepe'den Kumdere mansabının kuzeydoğusundaki tepeye kadar olan bölgede 2. Tabur, Palamutluk-Dörtçamlar ilerisinde ve bu tepenin Sarıtepe Burnu'na kadar olan bölgede 3. Tabur, Eğertepe-Kayaltepe hattının kuzeyindeki çiftlik bölgesinde de 1. Tabur ile birlikte ağır makineli tüfek bölüğü ve istihkâm taburu görevlendirilmiştir. Çanakkale Kara Muharebelerinin başlamasından bir gün önce 23/24 Nisan gecesi 25. Piyade alayı sorumluluk bölgesi 26. Piyade Alayı devredildi ve 25. Piyade Alayı Sarafım Çiftliği'ne çekilmiştir.⁵

İtilaf Devletlerinin 25 Nisan 1915'te Gelibolu Yarımadası'na beş farklı bölgeden asker çıkarmaya başlamıştır. 25. Piyade Alayının 3. Taburu önce Kirte'ye ardından da 26. Piyade Alayı'nın emrine girmek için Zığındere bölgesine gönderilmiştir. Alay karargâhı ile 1. ve 2. Taburlar Kirte bölgesine gönderilmiştir. Zığınderedeki çarpışmalara katılan 1. ve 2. Taburlara ait bölükler büyük gayret ve fedakârlıklar göstermişlerdir. Çok sayıda subay ve erin şehit verilmesine rağmen düşman sahillere kadar atılmıştır.⁶

26 Nisan'da 25. Piyade Alayı'nın 1. Taburu Aytepe ve Gözcübaba yönelik bir taarruz gerçekleştirmiştir. Ancak taarruz düşmanın bu bölgedeki şiddetli ateşi karşısında başarılı olamamıştır. Bunun üzerine tümen emri ile 1. Tabur önce Kanlıdere'nin

4 Topçamlar-İntepe-Halileli-Kumkale bölgesinde gözetleme ve örtme görevi ile görevli 25. Piyade Alayı 2. Tabur 5. Bölük Komutanı Yüzbaşı Emin Efendi, Kumkale'de 4 Mart'ta Kumkale'de yaşananlarla ilgili nok defteri şunları yazmıştır: "... Bugün Hasan Efendi tarassutta, Haydar Efendi yanımda idi. Düşman kudurdu. Kumkale ve Seddülbahir'e ateş açtı. Boğaza da girdiler. Kumkale ve Seddülbahir'e motorla çekilen kayıklarla asker çıkardı. Bizim karamanlar yiğitçe müdafaa yaptı. Kumkale'yi yoğun ateşle yakıyorlar, piyade ateşi kesilmiyordu. Çıkardığı kuvveti almak istiyordu. Büyük küçük gemiler ateşlerini her taraftan Kumkale üzerine tevcih ettiler. Saatime bakıp saydım. Teğmen Hasan Efendi de yanımdaydı. Düşman tarafından dakikada 38 mermi atılıyordu. Allah'ın inayetiyle iki Şehit, 18 yaralı olduğunu sonra öğrendik. Bizim 4. Bölük'ten 4 şehit şiperlerde verildi..." 2 Nolu Defter, s. 7.

5 ATASE Arşivi BDH-Klasör Nu-5337 Dosya Nu-H1 Fihrist Nu-1-47, 48, 49; 2 Nolu Defter, s. 19, 20,21

6 BDH-Klasör Nu-5337 Dosya Nu-H1 Fihrist Nu-1-60; 25. Piyade Alayı Tarihçesi, s. 8.

kuzeyindeki siperlere çekilmiş ardından da 150 rakımlı tepenin güzeyindeki ihtiyat mevzilerine alınmıştır.⁷

27/28 Nisan gecesi Zığındere bulunan 3. Tabur 20. Piyade Alayı emrine verilmiş, 1. Tabur da 26. Piyade Alayı emrine verilerek Domuzderesi savunma hattında çarpışmalara katılmışlardır. 2. Tabur ise tümen ihtiyatı olarak Kırte'nin kuzeyinde yer alan değirmenlerin yanında konuşlandırılmıştır.⁸

Mayıs ayı başında 25. Piyade Alayı'nın üç taburundan iki taburlu bir alay oluşturulmuş ve alayın komutası Binbaşı Kadri Bey'e verilmiş, Kaymakam/Yarbay İrfan Bey de alaydan ayrılmıştır. Alayın on günlük (25 Nisan-5 Mayıs) zayıyatı, 3'ü şehit, ikisi yaralı 5'i subay, 160'ı şehit, 182'i yaralı 342'si er toplam 347'dir.⁹

Seddülbahir bölgesinde 7., 9. ve 15. Tümenlerin birleştirilmesinden 15. Kolordu oluşturuldu ve bu kolordunu komutanlığına Alman general Veber Paşa atandı. Aslında bu atama kısa süre içinde birlikler ve birlik komutanları ve subayları arasında sıkıntılı bir durumun yaşanmasına neden olmuştur.¹⁰

Harapkilise mıntıkasında İtilaf kuvvetlerinin 7 Mayıs 1915'te gerçekleştirdikleri taarruz burayı tutmakla görevli 2. Tabur birliklerinin yoğun direnişi ile karşılaşmış ve İtilaf askerleri mevzilerine geri dönmek zorunda kalmışlardır. Aynı sıralarda Zığındere bölgesinde gerçekleştirilen İtilaf taarruzu da sonuçsuz bırakılmıştır. Bu çarpışmalarda 2. Tabur 5 şehit 17 yaralı olmak üzere 22 kayıp vermiştir. Bir gün sonra İtilaf kuvvetlerinin bütün cephede başlattıkları taarruz girişimi Sol kanattaki Zığındere'de 2. Tabur'un 56. Piyade Alayı'nın 2. Taburu ile müşterek yaptıkları direnişle sonuçsuz bırakılmıştır.¹¹

13 Mayıs'ta 25. Piyade Alayı'nın 2. Taburu Zığındere bölgesinin batısındaki siperleri tutmuş olan İtilaf birliklerini bu siperlerden atmak için sağ kanattan bir taarruz başlatmıştır. Yoğun çarpışmalardan ve süngü hücumundan sonra İtilaf birlikleri işgal ettikleri mevzilerden çıkarılmışlardır. Bu başarının bedeli olarak, 5 er şehit, 4 subay ve 20 er de yaralanmıştır. Yine 2. Tabur'un 14/15 Mayıs gecesi 56. Piyade Alayı'nın 2. Taburu ile yaptıkları müşterek taarruzları da istenilen sonuca ulaşamamıştır.¹²

Haziran ayının ikinci haftasında tümen emri ile birlikte Güney Grubu Komutanlığı

7 BDH-Klasör Nu-5337 Dosya Nu-H1 Fihrist Nu-1-60a, Piyade Alayı Tarihçesi, s. 9.

8 BDH-Klasör Nu-5337 Dosya Nu-H1 Fihrist Nu-1-64; Piyade Alayı Tarihçesi, s. 11.

9 Piyade Alayı Tarihçesi, s. 11.

10 Yaşanan sıkıntılarla ilgili olarak bkz. Burhan Sayılır, a.g.e, s.44.

11 BDH-Klasör Nu-5337 Dosya Nu-H2 Fihrist Nu-1-7,1-7a, 1-8

12 Piyade Alayı Tarihçesi, s. 13.

(Seddülbahir) bölgesinde bulunan bütün birliklerin Kuzey Grubu Komutanlığı (Arıburnu) emrine girdikleri bildirilmiştir. Daha önce iki tabura indirilen 25. Piyade Alayı bu emirle birlikte tekrar üç taburlu bir alay haline getirilmiş ve yeni görev yerleri olan Arıburnu'nda 1. Piyade Alayı'nın sorumluluğunda olan bölgeleri devir teslim almıştır. Buna göre yeni düzende 1. Tabur Azmakdere-Domuzpazarı hattını, 2. Tabur Domuzpazarı-Kumdere hattını, 3. Tabur Kumdere-Muarız hattını tutmuştur.¹³

25. Piyade Alayı temmuz ve ağustos aylarında daha çok ihtiyat olarak görevlendirilmiştir. Önce bölgesini 26. Alay'a teslim edip Hacı Nail Çiftliği'ne çekilmiş, ardından geçici olarak 7. Tümen emrine verilmiş, ancak kısa süre sonra bu iptal edilmiş, tekrar 9. Tümen ihtiyatı olarak bulundurulmaya karar verilmiştir. 12 Temmuz'da 25. Piyade Alayı Alçıtepe'nin gerisindeki Ali Bey Çiftliği'ne gelmiş ve Güney Grubu Komutanlığı ihtiyatı olarak konuşlanmıştır. 15 Temmuz'da da Kanlıdere'nin doğusunda 1. ve 2. Taburları ile savunma düzeni almıştır. Temmuz ayının son haftasında alay savunma hatlarını 24. Piyade Alayı'na devrederek 9. Tümene katılmıştır.¹⁴

6/7 Ağustos 1915 tarihinde İtilaf Devletlerinin Anafartalar/Suvla bölgesine asker çıkardıkları sırada 25. Piyade Alayı Kemalyeri'nin kuzeydoğusunda Topçularsırtı'nın doğusunda kolordu emrinde konuşlanmıştır. Kısa süre sonra Kocaçimen Tepesi'ne 10/11 Ağustos gecesinde yapılması kararlaştırılan taarruza katılmak için Kurtdere'ye gelmiştir. Bu taarruzda 25. Piyade Alayı, 64. Piyade Alayı Komutanının emrine verilmiştir. Taarruzdan sonra 12. Tümen emrine verilen alay, Büyük Anafarta yönünde harekete geçtiği sırada yeni bir emirle Turşun üzerinden İsmailoğlu Tepesi'ne girerek burada mevzi almıştır.¹⁵

Ağustos ayı sonunda 25. Piyade Alayı birlikleri 7. Tümen emrine verilerek Azmakdere'de tümen ihtiyatı olarak konuşlanmıştır. Buna göre alayın cephesi sağ kanadı Turgutçeşme sol kanadı Azmak Deresi şeklinde oluşmuştur. Alay tuttuğu bu cepheyi tümen emri gereğince 11/12 Eylül gecesi 126., 35. ve 36. Piyade Alaylarına devrederek, alay ihtiyatı olmak üzere tekrar İsmailoğlu Tepesi'ne yerleşmiştir. Burada 8 Kasım'a kadar tahkimat ve keşif görevlerini gerçekleştiren alay bu tarihte 11. Tümen emrine verilmiş ve Kireçtepe bölgesine gönderilmiştir. Yaklaşık bir hafta kadar burada kalan alay sorumluluk bölgesini 59. Piyade Alayı'na devrederek tekrar İsmailoğlu Tepesi arkasına yerleşerek tümen ihtiyatı olarak konuşlanmıştır.¹⁶

13 BDH-Klasör Nu-5337 Dosya Nu-H3 Fihrist Nu-1-16; Piyade Alayı Tarihçesi, s. 14.

14 Piyade Alayı Tarihçesi, s. 15.

15 BDH-Klasör Nu-5337 Dosya Nu-H4 Fihrist Nu-1-5; Piyade Alayı Tarihçesi, s. 16.

16 BDH-Klasör Nu-5337 Dosya Nu-H4 Fihrist Nu-1-14; Piyade Alayı Tarihçesi, s. 17.

13 Aralık 1915'te 25. Piyade Alayı 76. Piyade Alayı mevzilerini devralmış ve bu mevzilerde onarım, tahkimat ve keşif görevleriyle meşgul olmuştur. 19/20 Aralık 1915'te İtilaf askerlerinin Arıburnu ve Anafartalar bölgelerinden çekilmeleri ile boşalan siperler ve mevziler 25. Piyade Alayı'nın üç taburu tarafından tutulmuştur.¹⁷

Arıburnu ve Anafartalar bölgelerinden düşmanın çekilmesi sonucu ortaya çıkan yeni düzene göre 25. Piyade Alayı 9. Tümen'e verilen sorumluluk sahasının (Sivriburun-Azmak hattı) sol kanadını örtme ve gözetleme görevi ile görevlendirilmiştir. 5 Ocak 1916'da alay sorumluluk alanını 26. Piyade Alayı'na devretmiş ve tümen ihtiyatı olmak üzere Çomakdere'deki ordugâha çekilmiştir.¹⁸

İtilaf kuvvetlerinin Seddülbahir'i tahliye etmeleri üzerine Gelibolu Yarımadası'ndaki askeri birlikler açısından yeni bir dönem başlamıştır. Buna göre 10 Ocak 1916'dan itibaren 25. Piyade Alayı ilk olarak Turşun bölgesinde yapılan eğitimlere katılmıştır. 9. Tümen'in 3. Kolordu emrine girmek üzere 14 Ocak 1916'da Kırklareli istikametinde yürüyüşe geçmiştir. Bu şekilde 25. Piyade Alayı'nın Çanakkale Cephesi'ndeki faaliyetleri son bulmuştur. 27 Ocak 1916'da Kırklareli'ye ulaşan 25. Piyade Alayı burada eğitimlere başlamıştır. Eğitimler devam ederken 9. Tümen'in Kafkasya Cephesi'ne gönderileceği bildirilmiştir.¹⁹

25. Piyade Alayı Çanakkale Muharebeleri sırasında 39 subay şehit vermiştir. Bunlar içinde Alay Komutanı Kaymakam/Yarbay Ali Nail Bey, 2. Tabur Komutanı Binbaşı Mehmet Ali Bey de bulunmaktadır. Şehit subaylardan 4'ü yüzbaşı, 12'si üsteğmen, 16'sı teğmen, 1'i yedek subay, 4'ü yedek subay adayı idi. Alay, hastalıklardan ölümden kaynaklı zayıf olmak üzere 1000'in üzerinde şehit vermiştir.²⁰

Not Defterlerinin Fiziksel Yapısı ve İçeriği

İçeriğindeki bilgilerden 25. Piyade Alayı'nın 2. Tabur 5. Bölük Komutanlığına ait olduğunu anlaşılan defterler, bu dönemde komuta kademesindeki bütün subayların sahip olduğu 10X15 ölçülerinde cep not defterleri şeklindedir. Defterlerden biri 106+4(ek) sayfa, diğeri ise 97 sayfadır.²¹

Defterlerden birisi²² 5. Bölüğün subaylarının, küçük zabitlerinin, çavuşlarının,

17 BDH-Klasör Nu-5337 Dosya Nu-H5 Fihrist Nu-1-10, 10a; Piyade Alayı Tarihçesi, s. 18.

18 BDH-Klasör Nu-5337 Dosya Nu-H4 Fihrist Nu-1-7a

19 BDH-Klasör Nu-5337 Dosya Nu-H5 Fihrist Nu-1-20a,

20 MSB, Şehitlerimiz, 1998; Burhan Sayılır, Tarihe Sığmayanalar, Çanakkale Savaşı'nın Şehit Subaylar, 2007.

21 Not defterinde sayfa numarası bulunmamaktadır. Numaralandırma tarafımdan yapılmış olup, bundan sonraki metinlerde geçen sayfa numarası tarafımdan konulan sayfa numarasıdır.

22 Bundan sonra 1 Nolu Defter olarak anılacaktır.

onbaşlarının, erlerinin künyeleri ile tüfek sayıları, kasatura sayıları ve bunlar zimmet bilgileri içermektedir. Bu bir nevi bölük künye defteri şeklindedir. Diğer defter²³ ise 5. Bölük Komutanı Yüzbaşı Emin Efendi tarafından, tutulmuştur. Ancak Emin Efendi Çanakkale Kara Muharebelerinin başlamasından kısa süre önce başka bir göre atanmıştır. Dolayısıyla Emin Efendi yeni görevi sırasında muharebelerin genel durumu ile ilgili notlar düşmeye devam etmiştir.

Defterlerden 1 Nolu Defter bölükteki subay isimleri ile başlamıştır. Bunlar, Yüzbaşı Emin Efendi, Mülazım-ı Evvel/Üsteğmen Haydar Efendi, Mülazım-ı Sani/Teğmen Celal Hadi Efendi'nin isimleri yazılıdır. Bu subaylardan Üsteğmen Haydar Efendi, bölük komutanı Yüzbaşı Emin Efendi'nin başka bir göreve atanmasıyla 5. Bölük komutanlığı görevini üstlenmiştir. Muhtemelen 1 nolu defteri tutan kişi de Haydar Efendi'dir. Defterin ikinci sayfasında Haydar Efendi'nin künyesi açık bir şekilde verilmiştir. Buna göre, Haydar Efendi'nin rütbesi Mülazım-ı Evvel, babasının adı Mustafa, memleketi Gelibolu ve doğum tarihi 1889 (1305) idi. Harp Okulu'na 14 Ocak 1906'da (1 Kanun-ı Evvel 1321) girmiş, üsteğmenlik rütbesine de 27 Kasım 1911'de (14 Teşrin-i Sani 1327)²⁴

Bu subaylardan Mülazım-ı Evvel Haydar Efendi 31 Ağustos 1915'te Seddülbahir'deki çarpışmalarda şehit olmuştur. Mülazım-ı Sani Celal Hadi Efendi ise savaşın daha başlarında 28 Nisan 1915'te Seddülhaber'deki çarpışmalarda şehit olmuştur.²⁵ Celal Hadi Efendi aynı zamanda 25. Alay Komutanı Yaveri görevindeydi. Celal Hadi Efendi'nin babasının adı Ahmet, memleketi Manastır, doğum tarihi 1892 idi.²⁶ Aşağıdaki tabloda bu bilgilerin yer aldığı bir kayıt örneği verilmiştir.²⁷

Sıra Numarası	Tüfek Numarası	Kasatura Numarası	Mufassal Künyesi	Zaafi?
4	150894	62194	Ayvacak'ın Husûn-ı Kebir karyesinden Hüseyin oğlu Ali Tevellüt. 1881 (1297) 12 Haziran 1330 (25 Haziran 1914)	Redif Muinli

Tablo 2: Defterdeki askerlere ait kayıt örneği

23 Bundan sonra 2 Nolu Defter olarak anılacaktır.

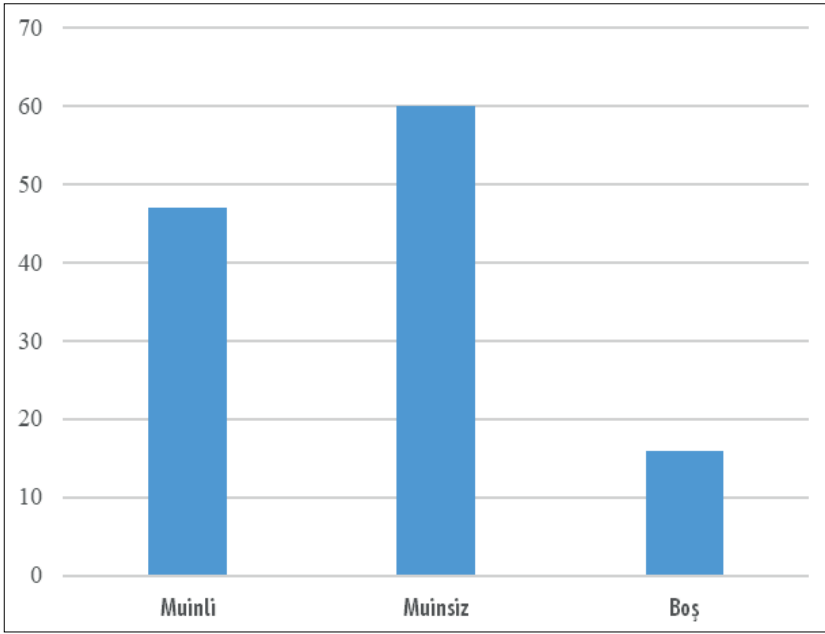
24 1 Nolu Defter s. 1-2

25 Burhan Sayılır, Tarihe Sığmayanlar,

26 1 Nolu Defter, s. 1

27 1 Nolu Defter, s. 9.

Bu kayıtlarda dikkat çeken bir husus da zaafı(?) sütununda yer alan bilgilerdir. Bu sütunun altındaki bilgiler askerin askere alındığında ailesine bakacak birinin bulunup bulunmadığı bilgisi yazılmıştır. Buna göre bir askerin “muinli” olması, o askerin askerlik süresince annesine, evli ise eşine ve çocuklarına bakacak yakın akrabasının olduğu anlaşılırdı. Eğer askerin kaydında “muinsiz” ibaresi varsa bu durumda o askerin askerliği süresince annesine, evli ise ailesine bakacak yakın akrabası olmadığı anlaşılırdı. 1. Nolu Defterde bu durumun nasıl olduğu incelendiğinde, 47 askerin karşısında “muinli”, 60 askerin karşısında “muinsiz” yazılmış, 17 askerin karşısına ise herhangi bir şey yazılmamış olduğu görülmüştür.²⁸

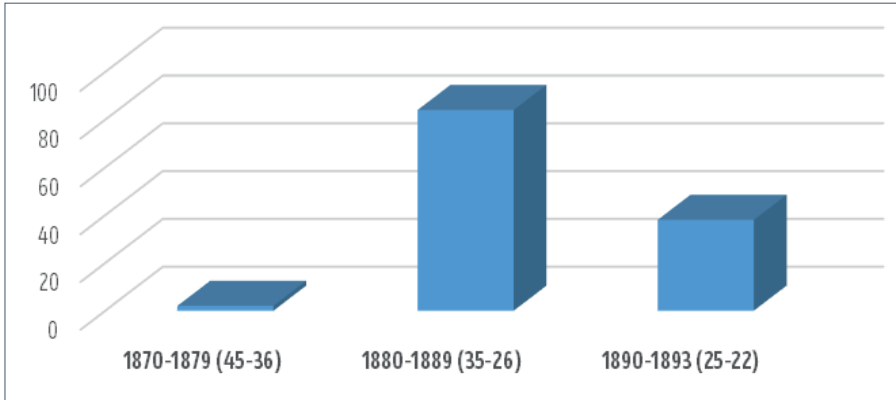
Şekil 1: Askerlerin muinli-muinsiz durumuna göre oranları

1 Nolu Defterden muharip bir bölükle ilgili diğer bazı bilgileri de öğrenmek mümkündür. Örneğin bir bölükte ne kadar hayvan vardır ve bu hayvanların hangi işlerde kullanılacağı ve hangi şartlarda kullanılacağı gibi. Söz konusu deftere göre 5. Bölük'te 7 adet subay ve efrad için binek hayvan varken 12 adet de cephane ve erzak taşımak için hayvan bulunduğu görülmektedir. Örneğin, bu bölükte, Cephane taşınması için 11 hayvanın, alet edevat taşınması için 3 hayvanın, tıbbi ve eczaneye ait malzemeleri taşımak için 2 hayvan, erzak taşımak için 6 hayvan ayrılmıştır. Bunların

28 1 Nolu Defter, 7-95.

dışındaki işler içinde hayvanlar ayrılmış ve bunlar kayıt altına alınmıştır.²⁹ Defterde “her bölükte 12 adet kazma, 12 adet kürek ve 4 adet balta bulunacak” şeklinde bir ifade de not olarak düşülmüştür.³⁰

Askerlerin yaşları incelendiğinde en yaşlı askerin 1872 (1288) doğumlu yani 43 yaşında³¹, en genç askerin ise 1893 (1309) doğumlu, yani 22 yaşında³² olduğu görülmüştür.

Şekil 2: Defterdeki askerlerin yaş durumunu gösterir grafik

1 Nolu Defterde kayıtlı askerler ile ilgili bilgiler bir araya getirilerek aşağıdaki tabloda bir araya getirilmiş ve bilgilerin topu olarak görülmesine imkân sağlanmıştır.

Adı	Baba Adı	Rütbe	İli	İlçesi	Köyü /Mahallesi	Doğum Tarihi
İrfan	Ahmet Rıza	Ser-çavuş	İstanbul	Cerrahpaşa		1893
Nişan	Artin	Çavuş	Sinop			1890
Mehmet	Osman	Er	Çorum			1892
Abdurrahman	Ahmet	Er	Afyonkarahisar	Bolvadin	Karacaviran	1889
Hüseyin	Hasan Çavuş	Er	Çanakkale			1888
Mehmet	Davut?	Er	Antalya	Miri		1890
Ali	Hüseyin	Er	Çanakkale	Ayvacic	Büyükhusun	1881
Ahmet	Mustafa	Er	Çanakkale	Ayvacic	Tamış	1886

29 1. Nolu Defter, s. 5.

30 1 Nolu defter, s. 6.

31 1 Nolu Defter, s. 25.

32 1 Nolu Defter, s. 46.

Adı	Baba Adı	Rütbe	İli	İlçesi	Köyü /Mahallesi	Doğum Tarihi
Ethem?	Mehmet Tevfik	Er	Çanakkale	Ayvacak		1887
Halil	Hüseyin	Er	Çanakkale	Ayvacak		1885
Süleyman	Mehmet Ali	Er	Çanakkale	Ayvacak	Çam	1883
Hüseyin	Ahmet	Er	Çanakkale	Ayvacak	Kuruoba	1885
Ethem	İsmail	Er	Çanakkale	Ayvacak	Bademli	1887
Şükrü	İsmail	Er	Çanakkale	Merkez	Karacaören	1892
Mehmet	Osman	Er	Bursa	Kirmasti	Karaoğlan	1892
Veli	Mehmet	Er	Ankara	Kalecik		1897
Recep	Hasan	Er	Balıkesir	Burhaniye		1872
Ali	Hasan	Er	Balıkesir	Balya		1891
Halil	Kadı Hasan	Er	Çanakkale	Ayvacak		1886
Recep (Lakabı, Karaosmanoğulları)	Hüseyin	Er	Çanakkale	Ayvacak	Baharlar	1881
Şerif Ali	Koç Ali	Er	Çanakkale	Ayvacak	Kösedere	1889
Halil Rıza	Mustafa	Er	Çanakkale	Ayvacak	Tamış	1883
İsmail	Mehmet Ali	Er	Çanakkale	Ayvacak	Kayalar	1887
İbrahim	Yahya	Er	Çanakkale	Ayvacak	Narlı (Bugün Edremit ilçesi sınırları içinde)	1881
Nikola	Demiz	Er	Balıkesir	Edremit		1893
Şevki	Mustafa	Er	Çanakkale	Ayvacak	Kısacık	1882
Mehmet Münir (Lakabı Babavelioğulları)	Hasan izzet	Er	Çanakkale	Ayvacak	Babakale	1881
Ali	Ahmet	Er	Kütahya	Gediz	Dere	1892
Hasan	Mehmet	Er	Balıkesir	Balya	Patlak	1890
Mehmet	Halil	Er	Çanakkale	Biga		1876
İbrahim	Halil	Er	Çanakkale	Ayvacak	Babadere	1881
İbrahim	Hacı Ahmet	Er	Çanakkale	Ayvacak	Budaklar	1883
Recep	Ömer	Er	Çanakkale	Ayvacak	Kuruoba	1888
Mustafa	Hasan	Er	Çanakkale	Ayvacak	Büyükhusun	1890
Hüseyin	Eyüp	Er	Çanakkale	Ayvacak	Arıklı	1881
Mehmet	İbrahim	Er	Çanakkale	Ayvacak	Adatepe	1882
Hüseyin	İbrahim	Er	Çanakkale	Ayvacak	Araplar	1891

Adı	Baba Adı	Rütbe	İli	İlçesi	Köyü /Mahallesi	Doğum Tarihi
Nedim	Molla İbrahim	Onbaşı	Çanakkale	Ayvacık	Kayalar	1885
Ahmet	Mehmet	Er	Balıkesir	Balya	Çarmık	1891
Hasan Hüseyin	Halil	Er	Kütahya	Simav		1893
Hasan	Ali	Er	Çanakkale	Ayvacık	Paşa	1886
Veli	Halil	Er	Çanakkale	Ayvacık		1886
Hüseyin (Lakabı Adalıoğulları)	Hüsein	Er	Çanakkale	Ayvacık	Büyükhusun	1885
Feyzullah	Mustafa	Er	Çanakkale	Ayvacık	İlyasfakı	1882
Emin	Süleyman	Er	Balıkesir	Balya	Yağdıran	1890
Mehmet	Ahmet	Er	Çanakkale	Ayvacık	Kösedere	1888
Hüseyin	Mehmet Şakir	Er	Çanakkale	Ayvacık	Ahmetçe	1883
Ahmet	Molla Halil	Er	Çanakkale	Ayvacık	Babadere	1883
Hafız Şükrü	Hasan	Er	Çanakkale	Ayvacık	Kısacık	1881
Emin (Lakabı İmamogulları)	Mustafa Şekip	Er	Çanakkale	Ayvacık	Büyükhusun	1885
Mustafa	Halim	Er	Balıkesir	Edremit	Nail	1893
İsmail	Ahmet	Er	Balıkesir	Balya	Çakallar	1890
Mehmet	Abdullah	Er	Çanakkale	Ayvacık	Kösedere	1885
Ali Rıza	Mustafa	Er	Çanakkale	Ayvacık	Hüseyinfakı	1882
Amir	Sami	Er	Çanakkale	Ayvacık	Babakale	1881
Rıza	Şaban	Er	Çanakkale	Biga	Tokatırı	1893
Mehmet (Lakabı Tekkebaşoğulları)	Abbas	Er	Çanakkale	Ayvacık	Hüseyinfakı	1882
Mehmet Emin (Lakabı Karahaloğulları)	Mustafa	Er	Çanakkale	Ayvacık	Külahlı (Bugünkü adı Gülpınar)	1882
Cemal (Lakabı İmamogulları)	Abdulhamit	Er	Çanakkale	Ayvacık	Karasur (Bugün Yenice sınırları içindedir ve adı Karasu'dur)	1885
Ali Rıza	Mustafa	Er	Çanakkale	Ayvacık	Büyükhusun	1883
Mehmet	İsmail	Er	Çanakkale	Biga		1884
İsmail	Mehmet	Er	Bursa	Mudanya	Kaymakoba	1893
Rıfat	Zeynel	Er	Balıkesir	Balya	Yarışalan	1890
Mehmet Emin	Halil	Er	Çanakkale	Ayvacık	Babakale	1884
Hüseyin (Lakabı Delihasanogulları)	Hasan	Er	Çanakkale	Ayvacık	Arıklı	1884

Adı	Baba Adı	Rütbe	İli	İlçesi	Köyü /Mahallesi	Doğum Tarihi
Halil	Hüseyin	Er	Balıkesir	Bandırma	Aksakal	1892
Ali	Yusuf	Er	Ankara			1891
Emin Ahmet	Ahmet	Er	Çanakkale	Ayvacak	Babadere	1881
Mustafa (Lakabı Yahyaoğulları)	Şükrü	Er	Çanakkale	Ayvacak	Kayalar	1882
Mustafa	Ali	Er	Çanakkale	Ayvacak	Babadere	1884
İbrahim	Hacı Eyüp	Er	Çanakkale	Ayvacak	Pınardere (Bugünkü adı Pınardere)	1884
Halil (Lakabı Çakmakogulları)	Hüseyin	Er	Çanakkale	Ayvacak	Ahmetçe	1882
Hasan	Mustafa	Er	Çanakkale	Ayvacak	Büyükhususun	1887
Mustafa	Mehmet	Er	Çanakkale	Ayvacak	Karasur	1881
Mustafa (Lakabı Gedizlioğulları)	Mehmet	Er	Çanakkale	Ayvacak	Büyükhususun	1883
Ahmet	Murat	Er	Çanakkale	Biga		1881
Hasan (Lakabı Şerfioğulları)	Şerif	Er	Çanakkale	Ayvacak	Sögütlü	1881
Cemal (Lakabı Bayraktaroğulları)	İbrahim	Er	Çanakkale	Ayvacak	Arıklı	1887
Şakir (Lakabı İmamoğulları)	Mehmet	Er	Çanakkale	Ayvacak	Büyükhususun	1884
Hasan (Lakabı Abdullahoğulları)	İsmail	Er	Çanakkale	Ayvacak	Erecek	1884
İsmail Hakkı (Lakabı Salihioğulları)	Ahmet Tahir	Er	Çanakkale	Ayvacak	Ahmetçe	1883
Hasan (Lakabı Recepoğulları)	Mehmet	Er	Çanakkale	Ayvacak	Sazlı	1884
Ahmet	Hacı Süleyman	Er	Çanakkale	Ayvacak	Büyükhususun	1881
Eyüp (Lakabı Veliogulları)	Yahya	Er	Çanakkale	Ayvacak	Tamış	1881
Mustafa	Mehmet	Er	Çanakkale	Ayvacak	Arıklı	1880
Sadettin	Yakup Çavuş	Er	Bursa	Kirmasti (Bugünkü adı Mustafa-kemalpaşa)	Delice (Bugün Bursa'nın Kestel ilçesi sınırları içinde)	1891
Mustafa	Hafız Ahmet	Er	Çanakkale	Biga	Kocagür	1892
Mustafa	Hüseyin	Onbaşı	Çanakkale	Ayvacak		1886
Ömer	Bayram	Er	Uşak	Sivaslı		1892

Adı	Baba Adı	Rütbe	İli	İlçesi	Köyü /Mahallesi	Doğum Tarihi
Mehmet	Ahmet	Er	Kütahya	Gediz	Çeltikçi	1892
Ali	Abbas	Er	Kayseri			1890
Hüseyin	Süleyman	Er	Çanakkale	Ayvacak	Araklı/Arıklı	1886
Eyüp (Lakabı Köse- ibrahimoğulları)	Halil	Er	Çanakkale	Ayvacak	Ahmetçe	1887
Şaban (Lakabı Köse- ibrahimoğulları)	Süleyman	Er	Çanakkale	Ayvacak	Hüseyinfakı	1885
Arif (Lakabı Hziroğulları)	İsmail	Er	Çanakkale	Ayvacak	Sazlı	1884
Halil (Lakabı Hasanoğulları)	Süleyman	Er	Çanakkale	Ayvacak	Adatepe	1887
İbrahim (Lakabı Yahyaogulları)	İbrahim	Er	Çanakkale	Ayvacak	Çaltı	1884
Ali Rıza	Şükrü	Er	Çanakkale	Ayvacak	Cemaller	1881
Abdulaziz (Lakabı İmamoğulları)	İsmail	Er	Çanakkale	Ayvacak	Bilaller	1886
Hüseyin	Ali Çavuş	Er	Çanakkale	Ayvacak	Paşa	1886
Mehmet Emin	Mehmet	Er	Çanakkale	Ayvacak	Behram	1885
Hüseyin	Mehmet	Onbaşı	Çanakkale	Ayvacak	Ahiler (Bugün Çanakkale'nin Yenice ilçesi sınırları içinde)	1881
Halil (Lakabı Bölükbaşıoğulları)	İbrahim	Er	Çanakkale	Ayvacak	Bademli	1883
Ali	Osman	Er	Çanakkale	Ayvacak	Behram	1886
Ahmet (Lakabı Çobanoğulları)	Hasan	Er	Çanakkale	Ayvacak	Bademli	1890
Murat	Mustafa	Er	Çanakkale	Ayvacak	Bademli	1881
Hasan	Ali Osman	Er	Çanakkale	Ayvacak	Cemaller	1882
Ali	Mahmut	Er	Çanakkale	Ayvacak	Ahmetler	1885
Arif	Mehmet Ali	Er	Çanakkale	Ayvacak	Ahmetler	1884
Recep	Mehmet	Er	Çanakkale	Ayvacak	İlyasfakı	1881
Emin	Hacı Mehmet	Er	Çanakkale	Ayvacak	Bergos	1881
Mustafa	İsmail	Er	Çanakkale	Ayvacak	Paşa	1883
Halil (Lakabı Hacıeyüpoğulları)	Hacı Eyüp	Er	Çanakkale	Ayvacak	Pirnardere	1884

Adı	Baba Adı	Rütbe	İli	İlçesi	Köyü /Mahallesi	Doğum Tarihi
Abidin	Yusuf	Onbaşı	Niğde	Aksaray (Aksaray bugün il statüsünde)		1890
Ali Ahmet	Yusuf	Er	Konya	Karatay	Küçükşinan	1890
Mehmet	Mustafa	Er	Bursa	Kirmasti	Yamanlı	1892
Murat	Ferhat	Er	Balikesir	Kepsut	Güvem (Bugün Bursa'nın Mustafa-kemalpaşa ilçesi sınırları içinde)	1891
Halil	Şükrü	Er	Bursa	Kirmasti	Ayazköy	1891
Mustafa	Süleyman	Er	Çanakkale	Lapseki	Çardak	1887
Musa	Hüseyin	Er	Çanakkale	Biga	Çan (Bugün ilçe statüsünde)	1891
Petro (Aynı zamanda 5. Bölük Komutanı Üsteğmen Haydar Efendi'nin hizmet eri)	Dimitro	Er	Çanakkale	Gelibolu	Maydos (Bugün Eceabat adıyla ilçe statüsünde)	1892
?	Ali	Er	Aydın	Soma	Yırca	1890
Hasan	Hasan	Er	Çanakkale	Ayvacak	Bilaller	1883
Yahya	Hacı İbrahim	Er	Balikesir	Bandırma	Balklıdere (Bugün Balıkesir'in Susurluk ilçesi sınırları içinde)	1891

Tablo 2: 1 Nolu Defterden elde edilen bilgilerin bir araya getirilmiş halini gösterir tablo

Defterlerden 2 Nolu Defter Yüzbaşı Emin Efendi'nin tuttuğu notları içermektedir. Defterin ilk yazısında, Emin Efendi not olarak “Kumkale Nahiyesi'ne bağlı Yeniköy Karyesi'nde ikamet ettiğim odada 12/13 Ekim 1914 (30/31 Eylül 1330)” notunu düşmüş ve bir dua ile defterine başlamıştır. Söz konusu duanın bir bölümü şu şekildedir. “*Ya Rab, senin kudret ve azametinin her şeyi yapmaya kadirdir. Bir anda bir hastaya şifayâb, dertliyi devayâb, zengini züğürt, fakiri zengin, veziri rezil, rezili vezir, cenneti cehennem, cehennemi cennet, acıyı tatlı, tatlıyı acı, haşrı meyt, meyti haşır, deryayı turab, türabı derya, bataklığı kuru, kuruyu batac ...*” şeklindedir.³³

Defterin ilk tarihi 25 Şubat 1915 (12 Şubat 1330) tarihidir. Şubat ayı süresince not defterine Halileli, Topçamlar, İntepe mıntıklarındaki gözetleme sonucu elde edilen bilgiler verilmiştir. 4 Mart 1915'te (19 Şubat 1331) İtilaf kuvvetlerinin Kumkale'ye

asker çıkarmaları ve bunlara karşı verilen mücadeleye yer verilmiştir. 9 Mart 1915 (25 Şubat 1330) tarihli kayıt Halileli’nde Dedesırtlarında tutulmuş ve bölüğün mevcudu ile ilgili bilgi verilmiştir. Buna göre Bölük takımlarındaki askerin sayısı 221, sıhhiyeciler 8, borazanlar 3, bölük komutanı hizmetinde 3, mekkareci 13 idi.

Yüzbaşı Emin ve bölüğü yani 5. Bölük Gelibolu Yarımadası’na geçme emrine kadar 25. Piyade Alayı emri altında Kumkale-İntepe-Topçamlar-Kepez bölgelerine gözetleme ve örtme görevini sürdürmüştür. Bu süre zarfındaki gözlemlerini, bölüğün düzen ve talimini, keşif ve gözetleme raporlarını bu deftere kaydetmiştir.³⁴

25. Piyade Alayı tümen emri gereği Gelibolu Yarımadası’na geçtikten sonra Bölük Komutanı Yüzbaşı Emin Efendi 7. Tümen’e bağlı olmak üzere kolordu tarafından teşkil edilen “Efrad Divan-ı Harp Azalığı” görevine atanmıştır.³⁵ 5. Bölük Komutanlığını Mülazım-ı Evvel Haydar Efendi’ye devretmesini ve ilişkisinin kesilmesiyle birlikte Gelibolu’ya gitmesi emredilmiştir.³⁶

Konuyla ilgili olarak 2. Tabur Komutanı Binbaşı Mehmet Ali Bey imzasıyla 5. Bölük Komutanlığına aşağıdaki yazı gönderilmiştir. Bu yazıda Mülazım-ı Evvel Haydar Efendi’nin 5. Bölük Komutanı olarak görevlendirildiği anlaşılmıştır.³⁷

“5. Bölük Komutanlığı’na

05:45

Kumtepe

11 Nisan 1915 (29 Mart 1331)

İlişinizin kesilmesiyle Gelibolu’ya gönderilmeniz kolordu ve tümen komutanlıklarından alınan emirler alayın 10 Nisan 1915 (28 Mart 1331) tarih ve 309 numaralı yazı ile bildirilmiştir. Bölüğünüzü Mülazım-ı Evvel Haydar Efendiye devir ve teslim ederek işlemlerinizin yapılması için *Maydos Katibi Abdulkadir Efendiye müracaat diniz.*

25. Piyade Alayı

2. Tabur Komutanı

Binbaşı Mehmet Ali

34 2 Nolu Defter s. 1-33

35 2. Nolu Defter, s. 34.

36 2. Nolu Defter, s. 32.

37 2. Nolu Defter, s. 107.

Bu yazışmalar üzerine Yüzbaşı Emin Efendi ilişkisini kesmiş ve yeni görev yerinde görevine başlamıştır. Yerine de bölük komutanı olarak Mülazım-ı Evvel/Üsteğmen Haydar Efendi atanmıştır. Haydar Efendi bu görevini şehit olduğu 1 Eylül 1915 tarihine kadara yürütmüştür. Yüzbaşı Emin Efendi 7. Tümen bünyesinde teşkil edilen efrat için divan-ı harp heyeti azalığı görevini yürüttüğü sırada not defterine cephede yaşananları ve duyduklarını da not etmiştir. Savaşın genel durumundan bahseden notları dışında kendi hayatı, hastalıkları gibi konularda da notlar kaydedilmiştir. Bunlardan en önemlisi ailesine yönelik olarak kaydettiği notlardır.

“Emin ibn-i Abdullah ibn-i Ali ibn-i Ali

Babam Abdullah biraderi: Emin ve Tahir.

Abdullah'ın hemşireleri: Fatma, Hafize?, Münire.

Dedem Ali biraderleri: Recep

Dedemin babası Ali biraderleri: Ömer in oğlu Mehmet, onun oğlu Hüseyin, Hasan

Ninem soyu: Emine babası Çakıroğlu Mehmet,

Nenemin kardeşleri: Sağır Mehmet, Mehmet'in oğlu Şakir, Şakir'in oğlu Mehmet, ninemin kız kardeşleri: Hafize, Ayşe, Gülsüm teyze (...)³⁸

Yüzbaşı Emin Efendi 2. Nolu Defterden anlaşıldığına göre bazı sağlık sorunları da yaşamıştır. Not defterinde Emin Efendi'nin Tekirdağ Merkez Hastanesi'nden aldığı 12 Ekim 1915 tarihli ve 2779 numaralı raporun bir sureti de mevcuttur. Raporda Emin Efendi'nin solunum ile ilgili problemlerinden dolayı altı ay hava değişimi verildiği görülmüştür. Raporda Emin Efendi ile ilgili şu bilgiler bulunmaktadır. Buna göre Emin Efendi'nin rütbesi kıdemli yüzbaşı, babasının adı Abdullah, memleketi İstanbul Beşiktaş, doğum tarihi 1878 (1294). Emin Efendi Emin Efendi Harp Okuluna 1897'de girmiş ve 1899'da mezun olmuştur. En son rütbeyi 22 Temmuz 1915'te almıştır.³⁹

Sonuç olarak, komutanların veya resmi makamların tuttukları künye defterleri ile günlük gibi kayıtlar, askeri tarih açısından olduğu kadar sosyal açıdan da bilgiler içermektedir. Askerlerin yaşları, memleketleri, muinli, muinsiz oldukları vb. Ayrıca yer isimleri ve yer simlerindeki değişim ve dönüşüm de mülkü yapının değişimi ile ilgili de bilgi vermektedir. Bu çalışma sırasında 1 Nolu Defterde kayıtlı askerlerin bazılarının Çanakkale Kara Savaşı'nda şehit oldukları görülmüştür. 2 Nolu Defterin

38 2. Nolu Defter, s. 94

39 2. Nolu Defter, s. 95

sahibi Mehmet Emin Efendi daha sonra Binbaşı rütbesi ile emekli olmuştur. Yapılan araştırmada Emin Efendi'nin askeriyeden binbaşı rütbesinden ayrıldığını ve soyadı kanunu ile de Mengenli soyadını almış olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Hem defterlerin yayımlanması hem de Binbaşı Mehmet Emin Bey ile ilgili daha geniş çaplı çalışma devam etmektedir.

Kaynakça

1 Nolu Defter

2 Nolu Defter

25. Piyade Alayı Harp Ceridesi

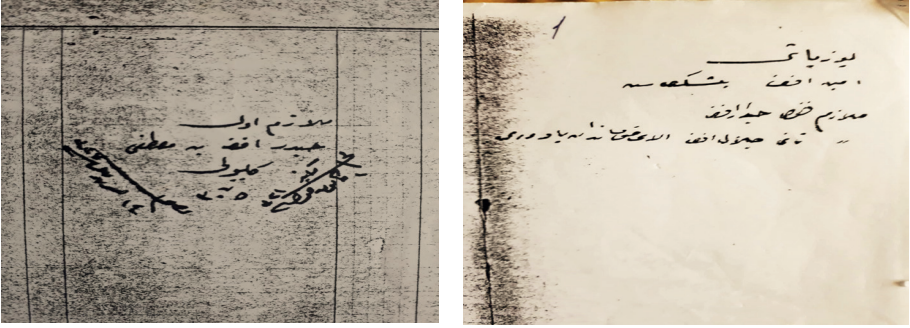
25. Piyade Alayı Tarihçesi

SAYILIR, Burhan, Yüzbaşı Hüseyin Hüsnü Efendi'nin Çanakkale Muharebeleri Günlüğü, İstanbul, 2015.

SAYILIR, Burhan, Tarihe Sığmayanalar, Çanakkale Savaşı'nın Şehit Subaylar, 2007.

Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları, Türkiye Cumhuriyeti Dâhiliye Vekâleti, Hilal Matbaası, Ankara, 1928

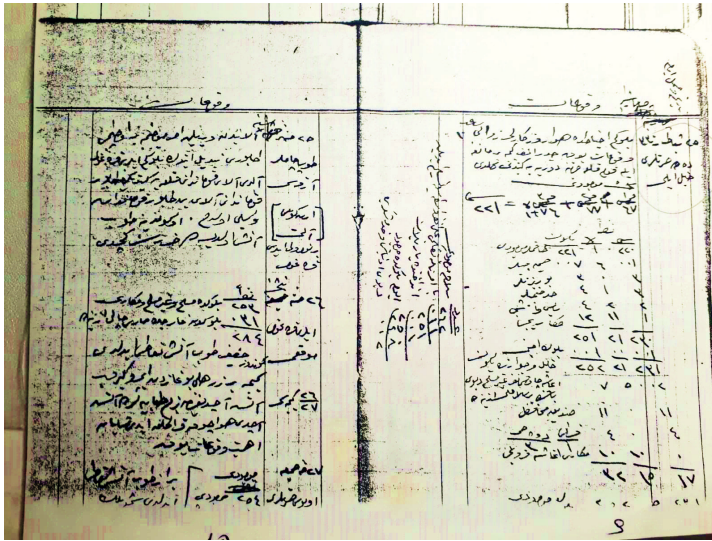
Şehitlerimiz, Milli Savunma Bakanlığı, 5.C., 1998

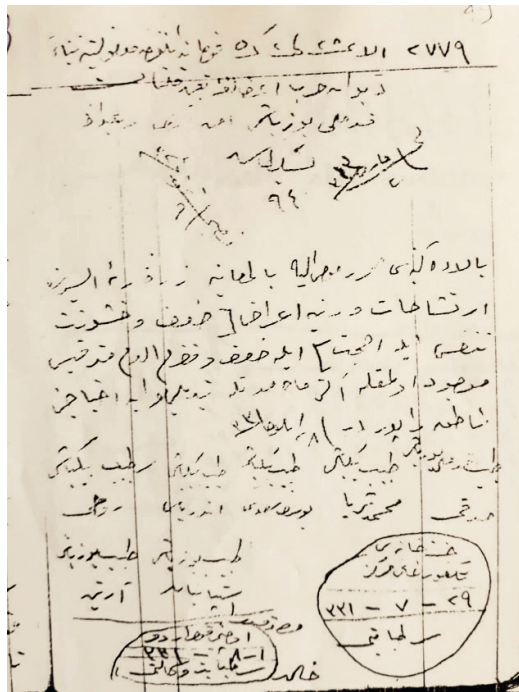
Resim 1: (Solda) Yüzbaşı Mehmet Emin Efendi'nin künyesi (Sağda) Üsteğmen Haydar Efendi'nin künyesi

تاریخ	مبلغ	توضیح	تاریخ	مبلغ	توضیح
۱۳۸	۱۸۶۴۰	کرمات قضاوت قریه...	۲۵۴۶۴		
۱۳۹	۱۰۵۷۷۶	انقده دلابت تدوین...	۵۹۰۱۷		
۱۴۰	۱۸۵۱۸۱	برصانیت...	۱۷۷۶۸		

Resim 2: 1 Nolu Defter'deki kayıtlardan bir örnek sayfa

Resim 3: 2 Nolu Defter'den örnek bir sayfa

Resim 4: Yüzbaşı Mehmet Emin Efendi'nin hastaneden aldığı rapor sureti

41

تاریخ	مکان	وقوع	ملاحظات
۳۱ ۲۵ ۵	غالی	فقیر غریب	<p>۱ - قرض ۱۸۰ لیرا در فرجه کلیه قوه بویوک کوکندره - ریکی بلاییمار دره ده چادر لاروتق شده گیمیکه - ۱۷۰۰۰ لیرا (مردان) ایندهرتتین ده قرض اولور - بالور قارسی نوردرین لایق نقیله سیمبولور و... قرضونک بوردیم جنه قرض صاج طرفه ده کونشنتیه ده ۹۰۰۰ لیرا لفظ قطع بوردیم بخاره جوتک اولدورده ۱۷۰۰۰ لیرا اینتا قند کونشنتیه بلس مشغول و قطعیمه اولورده توق لیدن لیکلر کورده لورده ایسی تا سون دستاز تسبیه ایسی قوناندین سنتر کولورده ۱۷۰۰۰ لیرا تسبیل قطع قونانیمه قضاوت وقت کورده انصاف خصمه کونیمه جکوره اعلایک در قوشان سعی اوردیم حدین قطع قوناندین بایکوم اولورده قضاوت کورده قونانیمه بایکوم اولورده سمنه روتون اولورده قضاوت قونانیمه ایسی بوردیم لغات قطع قونانیمه بایکوم اولورده رضایت بوردیم قونانیمه بایکوم اولورده قولور در این زندق و کورده کونیمه بایکوم اولورده ایسینه قطع قونانیمه بایکوم اولورده ایسینه قطع قونانیمه بایکوم اولورده ایسینه قطع قونانیمه بایکوم اولورده ایسینه قطع قونانیمه بایکوم اولورده ایسینه قطع قونانیمه بایکوم اولورده ایسینه قطع قونانیمه بایکوم اولورده ایسینه قطع قونانیمه بایکوم اولورده ایسینه قطع قونانیمه بایکوم اولورده ایسینه قطع قونانیمه بایکوم اولورده</p>

Resim 5: 25. Piyade Alayı Harp Ceridesi örneği
BDH-Klasör Nu-5337 Dosya Nu-H2 Fihrist Nu-1-8

تاریخ روز و ماه	مکان	و قوعا	ملاحظات
۱۳۰۴ ۲۴		...	...
۱۳۰۴ ۲۵		...	...
۱۳۰۴ ۲۶		...	...
۱۳۰۴ ۲۷		...	...
۱۳۰۴ ۲۸		...	...
۱۳۰۴ ۲۹		...	...
۱۳۰۴ ۳۰		...	...
۱۳۰۴ ۳۱		...	...
۱۳۰۴ ۱		...	...
۱۳۰۴ ۲		...	...
۱۳۰۴ ۳		...	...
۱۳۰۴ ۴		...	...
۱۳۰۴ ۵		...	...
۱۳۰۴ ۶		...	...
۱۳۰۴ ۷		...	...
۱۳۰۴ ۸		...	...
۱۳۰۴ ۹		...	...
۱۳۰۴ ۱۰		...	...
۱۳۰۴ ۱۱		...	...

Resim 6: 25. Piyade Alayı Harp Ceridesi örneği
BDH-Klasör Nu-5337 Dosya Nu-H5 Fihrist Nu-1-20a